

Aspecte întunecate ale operei lui Sihleanu. Incestul, crima și sinuciderea în poemul Strigoi

Doctorand Cîrstea Andreea-Ionela
Universitatea din Craiova

Abstract: Alexandru Sihleanu (1834-1857) belongs to the post-1848 generation. His work is strongly influenced by the works of Byron. The poem *Strigoiul* (The Undead) exemplifies an application of Gothic ingredients into Romanian literature- sin, psychological tension, premature burial, curse and postmortem existence. The poem *Strigoiul* is included in the volume *Armonii intime* (Intimate Harmonies) (1857) - the only volume published by the poet in his short life and presents the profound suffering of a knight who, not knowing his mother, loves her passionately and kills her, believing that she has betrayed him. Discovering the truth, his inner torment leads him to bury himself alive in a tomb. Premature burial is one of the common places of Gothic literature, a motif often exploited by the Romantic writer Edgar Allan Poe in works such as *Berenice* 1835, *The Fall of the House of Usher*, 1839, *The Cask of Amontillado*, 1846, etc. The protagonist cannot find peace in the aftermath of his suicidal act, so he leaves his grave every night to mourn his fate. His postmortem existence is a doomed one; he is not a Gothic antagonist like Dracula, but a tragic figure destined to endure eternal torment from guilt.

Keywords: *Gothic, curse, postmortem existence, guilt.*

Alexandru Sihleanu, autorul poemului pe care îl am în vedere pentru analiză, este un poet preeminescian trecut de George Călinescu în categoria poezilor minori alături de G. Crețeanu, M. Zamfirescu, G. Baronzi, N. Nicoleanu, etc., dar care ar fi devenit probabil o adevărată și valoroasă voce lirică, dacă o moarte ciudată nu l-ar fi luat prematur dintre semenii săi.

Sihleanu a publicat un singur volum de versuri intitulat *Armonii intime* (1857). Cuvântul armonii din titlul volumului nu și-a găsit îndreptățirea sub lupa critică a exegeților care cercetând volumul au descoperit o poezie tumultuoasă și în niciun caz armonioasă și limpede. Emil Turdeanu observă atracția poetului român pentru poezia byronică, considerând că acesta „se simțea atras mai mult decât alții, de clocotul de suferință și de aspirații rebele ale poeziei lui Byron,” oferind spre exemplificare crezul poetic al lui Sihleanu: „Îmi place, când desgustul și ura mă fământă,/ S'ating coarda de-aramă a harpei care cântă// Sălbateca durere a tristului Byron (...) Dar sufletul meu veșnic spre negre țărături zboară:/ El vrea mișcări, senzații de-acelea ce doboara,/ Și-n lupte ne târăște cu-a' soartei vijelii.” Criticul conchide că „nici crezul poetic spus răspicat mai sus, nici realizările toate nu

îndreptătesc acest titlu” [Turdeanu, 1944:49]. Analizând titlul volumului în cartea sa *De la Alexandrescu la Eminescu: aspecte-figuri-idei*, Paul Cornea, remarcă și sugestia muzicală a termenului armonii, dar și aparenta discordanță dintre titlu și conținut.

Și analiza poemului *Strigoii* de Alexandru Sihleanu ar putea începe de la titlu, de data aceasta în mod clar potrivit, care anunță din timp aspectul supranatural și plasarea în centrul poemului a unui personaj preluat din mitologia românească, asemănător cu vampirul occidental. Titlul duce cu gândul la alte poeme din literatura română și anume la poemul *Strigoii* de Vasile Alecsandri în care un îndrăgostit pleacă noaptea de la întâlnirea cu iubita sa, după ce își juraseră dragoste eternă și cade cu cal cu tot într-o prăpastie, devenind strigoii; și poemul *Strigoii* de Mihai Eminescu, care ilustrează cu măiestrie goticul romantic românesc printr-o poveste de iubire continuată post mortem, titlul făcând referire la cei doi îndrăgostiți.

În poemul *Strigoii* de Alexandru Sihleanu, naratorul creează suspans chiar de la început, printr-o întrebare retorică amplă: „Cine-i cavalerul care, călător,/ Repede ca vântul,/ Străbatând pământul,/ Fuge singuratec/ Pe un cal sălbatec,/ Ce în urmă-i lasă foc scânteietor?” [Sihleanu 1909:29] care se aseamănă în stil, dar nu și în rolul pe care îl îndeplinește în cadrul textului literar cu cele două întrebări retorice din *Strigoii* lui Alecsandri: „Cine-aleargă pe câmpie/ Ca un duh de vijelie/ Într-al nopții negru sân?/ Cine fuge, cine trece/ Pe la ceasul doisprezece?.../ Un cal alb, cu-al său stăpân!” În textul lui Alecsandri interogațiile nu sunt așezate în poziție inițială, iar lectorul deja știe despre cine e vorba, la Sihleanu însă interogația retorică deschide poarta curiozității. În ambele cazuri prin intermediul interogațiilor, se creează efectul unei observări de la distanță a protagonistului.

Sihleanu ne menține trează atenția prin ritmul alert al acțiunii, textul prezentând o cavalcadă nocturnă: „Fuge înaintea”, „El nu fuge, zboară”, „zboară ca săgeata.” În aceasta primă parte a poemului ni se desfășoară sub ochi o scenă a disperării, vedem că un cavaler fuge înnebunit în noapte până ce ajunge într-un loc pustiu, unde își sapă un mormânt pentru a se îngropa de viu. Tot în această parte apare figura revenantului, căci cel ce a murit nu-și găsește pacea. Partea a doua a poemului schimbă perspectiva narativă și cel ce fusese până acum observat de lector de la distanță capătă voce proprie și își spune povestea.

Un amănunt interesant ni se oferă, însă, chiar în primul vers al poemului „Cine-i cavalerul care, călător,” în care se relevă parțial identitatea călătorului- este un cavaler, iar în decursul poemului, cu toate că nu-i vom afla numele, îl vom individualiza prin povestea vieții sale. Termenul cavaler deși are mai multe sensuri, posedă după părerea mea două mai pregnante: bărbat generos și persoană îmbrăcată în armură, care avea rolul de a proteja sau de a lupta, aparținând ca perioadă istorică Evul Mediu-cel de-al doilea sens fiind aici cel mai plauzibil, întrucât pe de o parte o trăsătură morală este imposibil de observat de la distanță, iar

pe de altă parte este bine-cunoscută afinitatea pe care literatura gotică a avut-o mai ales la începuturile sale față de perioada Evului Mediu, exemple grăitoare în acest sens fiind *Castelul din Otranto* de Horace Walpole- cu acțiunea plasată într-un castel medieval, *Călugărul* de Matthew Lewis în care faptele se petrec în Spania medievală. În literatura română o realizare mai recentă a genului gotic, romanul *...Și la sfârșit a rămas coșmarul* (2010) scris de Oliviu Crâznic, reînviază trecutul medieval, aducând în scenă mai multe personaje invitate la Castelul Ultimelor Turnuri în vederea unei nunți.

Poemul *Strigoiul* are ca motto cuvântul *Away* repetat de două ori consecutiv pentru accentuarea ideii de fugă, îndepărtare grăbită, disperată de ceva, preluat din poemul *Mazeppa*, cuvântul regăsindu-se în mod frecvent în poemul byronian. O traducere reușită în limba română a poemului *Mazeppa*, însă posterioară poemului *Strigoiul*, a făcut în 1884, Gh. Coșbuc, „care vădește de pe atanci talentul aceluia ce avea să devie unul dintre cei mai mari poeți ai neamului său”[Grimm 1956:6]. Poemul scris de Lord Byron are în centru figura lui Ivan Mazeppa care fiind descoperit că are o relație amoroasă cu o femeie căsătorită este pedepsit de soțul acesteia fiind legat de un cal sălbatic care pornește la goană pe o câmpie. În această scenă a pierderii controlului asupra propriei vieți apare de mai multe ori cuvântul repetat *Away-Away*, care sugerează, după cum am mai spus, fuga și îndepărtarea. În poemul *Strigoiul*, cavalerul care fuge în noapte pe un cal, încercând o îndepărtare nu doar fizică, ci și psihică, spirituală de un „negru suvenir” este un erou byronian stăpânit de un grav sentiment al vinovăției, cu o atitudine de titan, care se preschimbă în final într-una resemnată și jalnică. Protagonistul se definește ca fiind furtunos în iubire, neîmpăciuitor, capabil de răzbunări oarbe, dar învins în final de un destin implacabil, oedipian, pe care nu l-ar fi bănuț. Cavalerul este o victimă a destinului, un erou care nu alege, ci este ales de o soartă tragică. Sinuciderea, văzută de el ca act salvator, nu-l aruncă într-o inexistență sau într-un rai sau iad conform imaginarului creștin, întrucât nici măcar moartea nu îl acceptă, eroul nu va fi nici mort, nici viu, încadrându-se în categoria mortului viu, adică a strigoiului. Strigoiul aici, condamnat la o existență postmortem eternă, trăiește într-un fel de vale a amintirii, neputând scăpa de amintirea crudă care îl plasează sub sentimentul cumplit al culpabilității, transformându-l într-o ființă tragică. Întregul text dezvoltă în mod romantic această antiteză între cele două atitudini ale cavalerului, prima atitudine care se sfârșește odată cu moartea sa este atitudinea titanică, furtunoasă, de erou în acțiune, îndrăgostit pasional, înnebunit la gândul trădării iubitei, hotărât să se răzbune orice ar fi: „Plin de-o mânie neîmpacată,/ N'aveam odihnă, eram turbat.// Strabatu dară valuri, pământuri/ Dorind cu sete de-a-mi răzbuna;/ Aș fi catat-o și prin morminturi/ Ca să sting focul ce ma ardea,” [Sihleanu 1909: 32] care fuge apoi vijelios pe cal în timpul nopții și e capabil de sinucidere într-un loc pustiu,

înfruntând frica îngropării premature; iar a doua atitudine este resemnată și tragică – după moartea sa, protagonistul, ca revenant doar își deplânge soarta.

Modelul lui Sihleanu din literatura străină este Lord Byron, un scriitor romantic englez extrem de influent în literatura europeană, care a găsit- fapt deosebit de interesant- inspirație pentru opera sa chiar în propriul sine, după cum s-a constatat în exegeza dedicată scrierilor sale. P. Grimm, de exemplu, subliniază acest aspect în *Byron și Byronismul*: „(...) în opera sa el (Byron-n.m) este prea mult preocupat de sine însuși, îl întâlnim peste tot într'însa pe același erou; iar eroul acesta byronian, rob pasiunilor nestăpânite, veșnic împins de o fatalitate neînduplecată, asupra căruia apasă întotdeauna un păcat mare, de care nu se poate mântui, și aleargă singur și tăcut, căutând uitarea, și care se aruncă în acțiune, în luptă, făcând războiul societății, numai ca să scape de urâtul vieții, acest erou mândru, care nu se teme de nimic și înfruntă moartea ce singură poate să-i aducă odihna dorită, este însuși Byron” [Grimm 1956:3]

Moartea în textul lui Sihleanu nu aduce sfârșitul existenței, ci, în bună tradiție gotică, continuarea ei. După moarte, existența cavalerului se pasivizează, veșnicul supraviețuitor are ca unică datorie suferința, el nu poate uita, deci nu poate scăpa din acest cerc al durerii, experimentând astfel o închisoare psihică. Genul gotic aduce de multe ori ideea de spațiu închis, care anulează libertatea individului. O anticameră a acestui spațiu psihologic închis, o prefigurare a sa se poate găsi în text în ideea înmormântării premature. În mormântarea prematură, este un aspect terifiant al poemului, care reprezintă o coborâre în infern în urma căreia protagonistul își schimbă statutul existențial, devenind din ființă vie strigoi. Motivul acesta, al înmormântării premature, se regăsește cu precădere în operele gotice ale lui Edgar Allan Poe, printre care *Berenice* 1835, *The Fall of the House of Usher*, 1839.

Sihleanu, aduce în multe dintre textele sale poetice trăirile tari, la el, pasiunile sunt întotdeauna devorante, iar peisajele sunt prezentate aproape întotdeauna sub torentul unor vijelii cumplite. Elena Tacciu vede în Sihleanu „un romantic frenetic” care „subiectivizează imaginea vijeliei, făcând-o fie emblemă a unui eu aberant și damnat (...) fie a poeziei byroniene (...)” [Tacciu 1985:129]. În poemul *Strigoiul* furtuna lipsește din decor, dar este prezentat un suflet-furtună cuprins de o pasiune intensă: „Ah! am iubit-o adinc, flerbinte,/ Cu-al tinereții foc arzător;” furia și gelozia sunt la fel de grozave, ar fi în stare să-si caute iubita peste tot „Aș fi catat-o și prin morminturi/ Ca să sting focul ce ma ardea,” crima pasională, reprezentând climaxul poemului, este inevitabilă „O aflai însă ; - far' de cruțare/ Băgai cuțitul în sânul său;” [Sihleanu, 1909:32] iar aflarea adevăratului motiv al plecării femeii îl prăbușește psihic pe cavalerul înfuriat. Incestul este un motiv gotic de referință întrucât aduce pasiunea în zona reprobabilului și stârnește oroarea. Incestul este din categoria actelor transgresive caracteristice genului gotic alături de pactul cu diavolul, crima, sinuciderea, etc. Cavalerul din acest text poetic devine astfel un

adevărat protagonist gotic, prin înfăptuirea a trei acte transgresive. Incestul contaminează atât relația de iubire, cât și relația de rudenie, este o profanare care aduce după sine blestemul. Cavalerul nu este blestemat de mama sa, ci pare a fi blestemat de niște duhuri supranaturale a căror mânie a stârnit-o. Unul dintre primele texte gotice de referință *Călugărul* de Mathew Lewis tratează tema incestului prin relația dintre călugărul Ambrosio și sora sa, Antonia. Walpole însuși, a scris la trei ani după *Castelul din Otranto*, o operă gotică mai puțin cunoscută intitulată *The Mysterious Mother* (1768) în care incestul, o temă tabu, apare alături de sentimentul de culpabilitate și supranatural. Analizând „îndrăzelile literaturii”, într-o meditație plasată la începutul narațiunii intitulate *Răzbunarea unei femei* (1874), Jules-Amédée Barbey d'Aureville observă că realitatea o ia cu mult înaintea literaturii considerând că „literatura nu redă nici jumătate din crimele pe care societatea le săvârșește în taină” și referindu-se chiar la legăturile incestuoase, afirmă că multe „incesturi rămân îngropate în familiile cele mai mândre și mai de vază.” [Jules-Amédée Barbey d'Aureville apud Glodeanu, 2020: 211-212]

Poemul *Strigoiul*, prezintă crima în ipostaza de act declanșator al unui blestem înfiorător. Crima aici posedă o dublă valență-cavalerul săvârșește pe de o parte o crimă pasională, dorește cu toată furia și determinarea de care e capabil să-și ucidă iubita care l-a părăsit fără explicații, în ciuda iubirii sale care contopea pasiunea cu adorația- „Cind al iubirii prea-dulce soare/ «Porni o rază în sânul meu,/ «Unei ființe dezmiertătoare/ Ca la un înger mă 'nchinai eu”-afirmația ei făcută înainte de a muri, dar totuși prea târziu pentru a fi cale de întoarcere -„Dar ea atuncia cu întristare/ Strigă-Oprește, ești fiul meu!”[Sihleanu 1909:31-32]- aruncă protagonistul în fața unui matricid. În urma înfiorătoarei crime pe fruntea ucigașului apare o pată de sânge care nu se poate șterge, simbol al vinovăției criminale. Sângele prezintă în general o semnificație ambivalentă ducând gândul atât la viață cât și la moarte. Imaginea criminalului este asociată în imaginația colectivă cu aceea a unui om murdar de sânge, a unui om care are sânge pe mâini, iar în poem sângele se află pe fruntea ucigașului, sugerându-se ideea de om însemnat, scos dintre ceilalți prin fapta sa reprobabilă. „Pe-a lui frunte rece, frunte de trufaș,/ Stă un strop de sânge; în zadar el plânge,/ Și se tot căiește :/ Pata vietuiește/ Indelung pe fruntea unul ucigaș!” [Sihleanu 1909:30]. După moartea sa, când va reveni din mormânt va fi însemnat cu aceeași pată de sânge pe frunte: „Dar târziu pe munte, Cu o pată-n frunte. Groaznic de odată/ Un strigoi s'arată,” [Sihleanu 1909: 31] demonstrând în mod simbolic că faptele sale nu pot fi șterse și că vinovăția persistă.

Matricidul se încadrează tot în categoria temelor tabu, conferind un anumit disconfort lectorului prin punerea luminii pe ceva ce era menit să fie ascuns și plasat în zona unei false inexistențe. Realitatea incestului, precum și realitatea matricidului sunt teme greu de adus în discuție, fiind percepute ca întunecate și tulburătoare, iar blestemele și împlinirea lor sunt puse în relație în mod clar cu uciderea mamei sale,

poemul nelăsând deschisă porțița unei polemici morale stârnite de întrebarea: Este vinovat de matricid dacă nu știa în acel moment că femeia îi era mamă? Astfel, poemul răspunde la întrebare cu claritate și aspectul care putea crea o aură de ambiguitate este rezolvat rapid în cadrul textului. Poemul *Strigoii* prezintă patru aspecte definitorii: incestul, crima, vinovăția și sinuciderea, dar privind în profunzime, mai putem observa câteva aspecte și ele frecvente în genul gotic. Figura feminină a poemului, vag prezentată, suportă întoarcerea trecutului asupra prezentului. Fiul de care nu s-a îngrijit îi devine, în necunoștință de cauză, amant, iar ea sfârșește ucisă de el. Un alt aspect definitoriu este răzbunarea pentru că ea înglobează atât crima-care s-a făcut ca din răzbunare pentru o trădare presupusă cât și sinuciderea-care este în text o răzbunare pe propriul sine, provenită din incapacitatea iertării sinelui precum și transformarea cavalerului în strigoii-o răzbunare supranaturală.

Supranaturalul aici este clar, nu există un personaj care să ezite să creadă în el și nu se poate vorbi nici de ezitarea lectorului, supranaturalul este real, palpabil, însă îngrozitor, iar strigoii umanizat din acest poem este o figură foarte îndepărtată de vampirul aristocrat care începând cu opera lui John Polidori a făcut carieră în occident. Strigoii lui Sihleanu își spune povestea, suferă, având existența blocată într-o ciclicitate blestemată: în fiecare miez de noapte, el se ridică din mormânt și mereu își amintește vorbele mamei sale (Stai, te oprește-Ești fiul meu!)

În concluzie, Alexandru Sihleanu a adus cel mai mult în literatura noastră suflul byronian, a fost un poet care a evocat prin opera sa furtuna, pasiunea, puterea, răzvrătirea, vinovăția, munții înalți, cu alte cuvinte sublimul sufletesc și sublimul natural. Poemul său, *Strigoii*, cu un motto byronian preluat din *Mazeppa-Away-Away!* prezintă două tablouri diferite ale suferinței- în prima parte cavalcada nocturnă a cavalerului urmată de sinucidere, iar în cea de-a doua parte închisoarea psihică provocată de amintirea vinovată. Poemul șochează prin teme tabu precum incestul și matricidul și mai ales prin glisarea către acestea în momentul revelației eroului când dragostea devine incest, iar crima pasională matricid. Blestemele care se aud în urma protagonistului reprezintă prima intruziune a supranaturalului în text, un supranatural vag deocamdată, care ar putea fi interpretat ca o simplă iluzie, însă când cavalerul devine strigoii, supranaturalul capătă claritate și forță. Finalul poemului aduce ideea de existență ciclică blocată în calvarul vinovăției.

Referințe bibliografice

Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a-II-a revizuită și adăugită, ediție și prefață de Alexandru Piru, București, editura Minerva, 1982.

Glodeanu, Gheorghe, *Între real și imaginar. Incursiuni în proza fantastică franceză din secolul al XIX-lea*, Editura Eikon, Cluj-Napoca 2020.

Grimm, Petre, *Byron și Byronismul* în Byron, George Gordon, *Cain, un mister*, traducere Petre Grimm, Editura Cultura Românească, 1956.

Popovici, D, *Studii literare*, volumul III, Tipografia Cartea românească din Cluj, Sibiu, 1944.

Sihleanu, Alexandru *Armonii intime*, Vălenii-de-Munte, Tipografia Neamul Românesc, 1909.

Tacciu, Elena, *Romantismul românesc*, Volumul II, Colecția *Momente și Sinteze*, Editura Minerva, 1985

Turdeanu, E. *Oscar of Alva de Lord Byron. Izvoare apusene și reflexe românești*, în D. Popovici, *Studii literare*, Volumul III, Tipografia Cartea Romaneasca din Cluj, Sibiu, 1944.

